

УДК 330.341.1:631.1.016 (495)

Прокопішина О.В.*кандидат економічних наук, доцент
Харківського національного економічного університету
імені Семена Кузнеця***Коптєва О.В.***аспірант кафедри бухгалтерського обліку
Харківського національного економічного університету
імені Семена Кузнеця*

ОСОБЛИВОСТІ ТА ПЕРЕДУМОВИ ФОРМУВАННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНОГО МЕХАНІЗМУ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

PECULIARITIES AND PREREQUISITES FOR THE FORMATION OF ORGANIZATIONAL AND ECONOMIC MECHANISM OF AGRICULTURAL ENTERPRISES INNOVATIVE ACTIVITY

АНОТАЦІЯ

У статті досліджено сутність агроінновацій та особливості здійснення інноваційних процесів у сільському господарстві. Охарактеризовано підходи до розуміння поняття «організаційно-економічний механізм» та на їх основі охарактеризовано сутність та специфіку організаційно-економічного механізму інноваційної діяльності сільськогосподарських підприємств. Розглянуто основні складники організаційно-економічного механізму інноваційної діяльності сільськогосподарських підприємств. Наведено низку чинників зовнішнього та внутрішнього середовища, які впливають на інноваційну діяльність сільськогосподарських підприємств.

Ключові слова: сільське господарство, інновації, агроінновації, інноваційна діяльність, механізм, організаційно-економічний механізм.

АННОТАЦИЯ

В статье исследованы сущность агроинноваций и особенности осуществления инновационных процессов в сельском хозяйстве. Охарактеризованы подходы к определению понятия «организационно-экономический механизм» и на их основе охарактеризованы сущность и специфика организационно-экономического механизма инновационной деятельности сельскохозяйственных предприятий. Рассмотрены основные составляющие организационно-экономического механизма инновационной деятельности сельскохозяйственных предприятий. Приведен ряд факторов внешней и внутренней среды, влияющих на инновационную деятельность сельскохозяйственных предприятий.

Ключевые слова: сельское хозяйство, инновации, агроинновации, инновационная деятельность, механизм, организационно-экономический механизм.

ANNOTATION

The paper discusses the essence of agronomy innovations and peculiarities of implementation of innovative processes in agriculture. The approaches to the definition of the organizational and economic mechanism are described and on the basis of these the concept of organizational and economic mechanism of innovative activity of agricultural enterprises is proposed. The main components of the organizational and economic mechanism of innovation activity of agricultural enterprises are considered. Some factors of the external and internal environment that influence the innovative activity of agricultural enterprises are presented.

Keywords: agriculture, innovations, agronomy innovation, innovation activity, mechanism, organizational and economic mechanism.

Постановка проблеми. В умовах глобалізації світової економіки для досягнення довготривалих позитивних темпів економічного зростання сільськогосподарських підприємств

необхідна активна інноваційна діяльність. Широке застосування науково-технічних досягнень є вагомим передумовою забезпечення сталого розвитку галузі, а сам науково-технічний прогрес визначається можливостями інноваційного шляху розвитку аграрного виробництва, що сприятиме зростанню продуктивності праці, економії матеріальних, трудових та фінансових ресурсів, зростанню обсягів виробництва тощо. Реалізація інноваційних ідей і впровадження їх у виробничий процес повинні сприяти підвищенню конкурентоспроможності українських підприємств як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках.

У зв'язку із цим актуальним є комплексне дослідження організаційно-економічного механізму інноваційної діяльності сільськогосподарських підприємств, його складників та факторів, що впливають на інноваційну діяльність сільськогосподарських підприємств.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок у дослідження теоретичних і методологічних питань, пов'язаних із розкриттям сутності й змісту інноваційної діяльності, особливостями і закономірностями її прояву, проблемами та перспективами розвитку інноваційної діяльності сільськогосподарських підприємств зробили такі провідні вчені, як: І.І. Вінченко, Н.О. Долгошея, О.В. Кот, М.І. Лобанов, Л.І. Михайлова, Ю.Н. Новіков, П.Т. Саблук, О.В. Шпикуляк та ін. Ними досліджено і вирішено цілу низку теоретичних і практичних проблем інноваційної діяльності сільськогосподарських підприємств. Проте результати наукового пошуку свідчать про відсутність в економічній науці поняття організаційно-економічного механізму інноваційної діяльності сільськогосподарських підприємств, відповідно, й основних компонентів такого механізму, що зумовлює коло подальших наукових досліджень у межах означеної проблематики.

Мета статті полягає у дослідженні сутності поняття «організаційно-економічний механізм» у його імплементації до сфери сільського господарства, визначенні структурних компонентів організаційно-економічного механізму інноваційної діяльності сільськогосподарських підприємств та особливостей його формування та ефективного функціонування в сучасних умовах розвитку національного та світового ринку аграрної продукції.

Виклад основного матеріалу дослідження. Інноваційна діяльність є важливою складовою частиною системи заходів щодо прискорення розвитку сільського господарства, підвищення його конкурентоспроможності й ефективності. Інноваційний процес у сільському господарстві, який базується на інтеграції науки і виробництва, має свою специфіку, створюючи передумови для визначення його характеристики і механізму функціонування. Сьогодні стан інноваційної діяльності в сільському господарстві більшістю експертів-науковців визначається як кризовий. Економічні відносини між наукою та виробництвом недостатньо налагоджені, повільно впроваджуються у виробництво наукові розробки. Проведення наукових досліджень потребує ґрунтовних знань, витрат часу та відповідної матеріально-технічної бази, тому здійснюється переважно у науково-дослідних установах. Оновлення сільськогосподарського виробництва новими сортами, технікою, технологіями стримуються також недостатнім фінансовим забезпеченням сільськогосподарських товаровиробників і недостатньою їх інформованістю щодо новітніх досягнень сільськогосподарської науки.

Згідно із Законом України «Про інноваційну діяльність», інноваційна діяльність – це діяльність, що спрямована на використання та комерціалізацію результатів наукових досліджень та розробок і зумовлює випуск на ринок нових конкурентоздатних товарів і послуг [4].

Згідно із Господарським кодексом України, інноваційною діяльністю у сфері господарювання є діяльність учасників господарських відносин, що здійснюється на основі реалізації інвестицій для виконання довгострокових

науково-технічних програм із тривалими строками окупності витрат і впровадження нових науково-технічних досягнень у виробництво та інші сфери суспільного життя. Основними видами інноваційної діяльності є: проведення наукових досліджень і розробок, розроблення, освоєння, випуск і розповсюдження принципово нових видів техніки і технологій; розроблення та впровадження нанотехнологій, призначених для поліпшення соціального і екологічного становища; реновація (відновлення) основних фондів, будівництво нових підприємств, що здійснюють промислове освоєння виробництва нової продукції або впровадження нової технології [12].

Досліджуючи економічний зміст та значення інноваційної діяльності сільськогосподарських підприємств, насамперед необхідно звернути увагу на визначення поняття інновацій у сільському господарстві. Існує багато підходів до визначення сутності інновацій у сільському господарстві (табл. 1), тобто інновацій, реалізованих в аграрній сфері.

Таким чином, інновації у сільському господарстві можна визначити як зміну, що вноситься суб'єктом господарювання у діяльність підприємства для підвищення конкурентоспроможності продукції на ринку.

Інновації в сільському господарстві виконують низку функцій [9, с. 18]:

1) відтворювальну (інновація є важливим джерелом фінансування розширеного відтворення, тобто грошова виручка, одержана від продажу інновації на ринку, може бути спрямована на розширення обсягів виробничо-торгівельної, інвестиційної, інноваційної і фінансової діяльності);

2) інвестиційну (прибуток, одержаний за рахунок реалізації інновації, може використовуватися в різних напрямках, у тому числі й як капітал, тобто використання прибутку від інновації для інвестування нових інновацій);

3) стимулюючу (одержання підприємцем прибутку за рахунок реалізації інновації, що є для нього стимулом і спонукає його постійно вивчати попит, удосконалювати організацію маркетингової діяльності, застосовувати більш сучасні прийоми управління фінансами). Інно-

Таблиця 1

Розкриття сутності поняття «інновації» у сільському господарстві

Автор	Визначення
І.І. Вініченко [1, с. 45]	Нововведення в галузі сільського господарства (сортів рослин, порід тварин, засобів захисту рослин або тварин, технологій вирощування), що супроводжується отриманням комерційного ефекту
Н.О. Долгошея [3, с. 192]	Різновид інновації, що реалізується в аграрному секторі економіки для підвищення ефективності його діяльності та забезпечення стабільного розширеного відтворення сільськогосподарського виробництва
О.В. Кот [6, с. 32]	Системні впровадження в аграрну сферу результатів науково-дослідницької роботи, що призводять до позитивних якісних та кількісних змін у характеристиці взаємозв'язків між біосферою і техносферою, а також поліпшують стан навколишнього середовища
О.І. Янковська [13]	Кінцевий результат упровадження новації в галузі сільського господарства, який призвів до отримання економічного, соціального, екологічного та інших видів ефекту

Рис. 1. Узагальнена технологія впровадження інновацій у діяльність сільськогосподарських підприємств

ваційну діяльність у сільському господарстві необхідно розглядати як послідовність чотирьох етапів: розроблення інновацій, їх апробація та перевірка, відтворення інновацій та їх упровадження в діяльність. Узагальнена технологія впровадження інноваційної діяльності сільськогосподарськими суб'єктами господарювання представлена на рис. 1.

Грунтуючись на економічній суті й етапах інноваційного розвитку сільськогосподарської галузі, необхідно розробити дієвий організаційно-економічний механізм інноваційної діяльності (ОЕМ ІД) сільськогосподарських підприємств.

З економічного погляду термін «механізм» розглядається як кінцева кількість елементів та взаємозв'язків між ними, що регулюються відповідними важелями, дії яких спрямовані на досягнення певної мети [7, с. 63].

Більшість авторів поняття «організаційно-економічний механізм» розглядає по-різному. Організаційно-економічний механізм може розглядатися як система забезпечення взаємозв'язаної діяльності функціональних підрозділів інноваційного проекту в рамках установленної організаційної структури управління, ефективного планування інноваційної програми й оптимальний розподіл ресурсів відповідно до вибраного критерію оптимальності. З іншого боку, організаційно-економічний механізм є

уособленням економічних форм і методів організації і стимулювання виробництва, на основі яких здійснюється інноваційна діяльність підприємств та їх розвиток.

На думку А.А. Турило, організаційно-економічний механізм управління інноваційним розвитком підприємства – конкретний методико-прикладний аспект формування і реалізації процесу управління, який за своєю специфікою пов'язаний з інноваційним розвитком, включає в себе організаційний та економічний складники, є гармонійним складником загального економічного механізму управління підприємством [11].

І.М. Кіпіоро вважає, що організаційно-економічний механізм інноваційно-інвестиційного розвитку сільськогосподарських підприємств – диференційована за ієрархією сукупності методів, способів, засобів, інструментів та важелів управлінського впливу, до ключових компетенцій якого віднесені визначення і контроль над дотриманням економічних та організаційних принципів, забезпечення позитивної динаміки інноваційних процесів, а також моніторинг та порядок коригування заданих параметрів розвитку [5].

С.О. Тивончук та Я.О. Тивончук вважають, що організаційно-економічний механізм активізації інноваційного розвитку агропродовольчого комплексу (функції економічного механізму,

методи їх здійснення, об'єкти та суб'єкти, напрями реалізації активізації інвестиційної діяльності підприємницьких структур) спрямований на досягнення конкурентоспроможності функціонування галузей агропродовольчого комплексу та підвищення ефективності підприємств галузі [13].

Узагальнюючи підходи до зазначеної дефініції різних авторів, можна дійти висновку, що більшість вітчизняних науковців розуміють під організаційно-економічним механізмом сукупність важелів або сукупність організаційно-управлінських методів, форм та інструментів впливу. Також більшість дослідників вважає, що організаційно-економічний механізм (ОЕМ) має два основні складники – організаційний блок та економічний блок.

Організаційний механізм – це система адміністративних методів, способів та прийомів формування та діяльності суб'єктів інноваційної діяльності. Сюди входять усі зв'язки, що

виникають у процесах управління, виробництва, утворення цін, фінансування тощо. Організаційний механізм регулювання інноваційної діяльності складається з планування, організації та контролю на етапі створення нововведення, забезпечує взаємодію винахідників та підприємців-новаторів, сприяє поширенню інновацій у суспільстві [10, с. 53]. Економічний механізм регулювання інноваційної діяльності на макрорівні – це система заходів, форм, методів, інструментів впливу на економічні відносини та процеси. Сюди входять процеси фінансування та оподаткування інноваційної діяльності, процеси ціноутворення інноваційної продукції. До методів управління належать оподаткування, кредитування, інвестування, бюджетне, венчурне чи іноземне фінансування, самофінансування, матеріальне стимулювання тощо [2, с. 64].

Зважаючи на результати проведених досліджень, під поняттям «організаційно-економіч-

Рис. 2. Складники організаційно-економічного механізму інноваційної діяльності сільськогосподарських підприємств

ний механізм інноваційної діяльності сільськогосподарських підприємств» будемо розуміти сукупність організаційних форм і економічних важелів, взаємодія яких дасть змогу забезпечувати здійснення процесу, спрямованого на досягнення конкурентоспроможності та підвищення ефективності сільськогосподарських підприємств. OEM ІД сільськогосподарських підприємств – це різнопланова та багатоаспектна проблема, пов'язана з розвитком технологічних процесів й оновленням техніки, організації виробництва та його ресурсного забезпечення, кон'юнктурою на фінансових ринках та ринках засобів праці для сільськогосподарського виробництва, станом і динамікою системи фінансово-економічного забезпечення підприємств галузі тощо (рис. 2).

Вирішення цих питань зумовлює необхідність формування цілісної системи складників, нових системних підходів до розвитку сільськогосподарських підприємств у науково-технічній сфері, тобто побудови організаційно-економічного механізму інноваційної діяльності аграрної галузі

У процесі дослідження було виявлено, що на особливості формування й ефективного

функціонування організаційно-економічного механізму інноваційної сільськогосподарських підприємств впливає комплекс чинників зовнішнього та внутрішнього середовища, наведених на рис. 3.

Також варто відзначити, що під час здійснення інноваційної діяльності будь-яке підприємство, у тому числі сільськогосподарське, стикається з труднощами під час вирішення складних завдань організаційного, фінансового та виробничого характеру. З боку держави виникає потреба в розробленні та впровадженні такого механізму господарювання сфери інноваційної діяльності, який має досягти певної цілі та вирішити поставлені завдання (рис. 4).

Впровадження дієвого організаційно-економічного механізму інноваційної діяльності виступає вагомим засобом розвитку інноваційної діяльності сільськогосподарських підприємств, що, своєю чергою, є важливою передумовою для ефективного функціонування підприємств та одним з основних факторів визначення конкурентоспроможності економіки держави на світовому ринку. Безумовно, це вимагає його детального дослідження й удосконалення, адже

Рис. 3. Схема впливу зовнішніх та внутрішніх чинників на інноваційну діяльність сільськогосподарських підприємств

Рис. 4. Цілі та завдання організаційно-економічного механізму інноваційної діяльності агропромислового комплексу України

завдяки правильному та обґрунтованому використанню його складників держава може забезпечувати позитивну динаміку щодо створення нових робочих місць, зайнятості населення, конкурентоспроможності вітчизняних підприємств, поживлення процесів споживання й інвестування, а отже, стабільного економічного зростання.

Висновки. Аналіз сутності організаційно-економічного механізму інноваційної діяльності сільськогосподарських підприємств та його складників дав змогу дійти висновку, що це складна комплексна система, основною метою якої є забезпечення сприятливих організаційних і економічних умов для здійснення інноваційного розвитку сільськогосподарської галузі. Організаційно-економічний механізм інноваційної діяльності сільськогосподарських підприємств складається з організації інноваційної діяльності, розвитку підприємництва в науково-технічній сфері сільського господарства, планування цієї діяльності й упровадження інноваційних проектів у виробництво, державної підтримки і заходів стимулювання учасників інноваційного процесу (фінансування, кредитування, страхування, оподаткування), ціноутворення з урахуванням економічного інтересу його учасників. Подальші дослідження мають бути присвячені аналізу ефективності функціонування організаційно-економічного механізму діяльності сільськогосподарських підприємств та його вдосконаленню.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Вінніченко І.І. Інноваційна діяльність аграрних підприємств: стан та пріоритети / І.І. Вінніченко // Бюлетень Міжнародного Нобелівського економічного форуму. – 2012. – № 1 (5). – Т. 1. – С. 44–48 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://duan.edu.ua/uploads/vidavnitstvo-15-16/13483.pdf>.
2. Гуменюк В.Я. Механізми ринкового господарювання: галузеві особливості / В.Я. Гуменюк. – Рівне : НУВГП, 2005. – 281 с.
3. Долгошея Н.О. Організаційно-економічний механізм інноваційної діяльності в аграрному секторі економіки / Н.О. Долгошея // Вісник ЖДТУ. – 2011. – № 1 (55). – С. 192–195.
4. Закон України «Про інноваційну діяльність» станом на 04.07.2007 № 40-IV (зі змінами і доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.rada.gov.ua.
5. Кіпіоро І.М. Організаційно-економічний механізм розвитку інноваційно-інвестиційної діяльності сільськогосподарських підприємств : дис. ... канд. екон. наук : спец. 08.00.04 «Економіка та управління підприємствами» / І.М. Кіпіоро. – Умань, 2015. – 235 с.
6. Кот О.В. Теоретичні аспекти інноваційного розвитку аграрного сектору економіки та його організаційно-економічне забезпечення / О.В. Кот // Проблеми науки. – 2008. – № 9. – С. 30–37.
7. Кушнірецька О.М. Теоретичні підходи до визначення суті організаційно-економічного механізму управління соціально-економічним розвитком регіону / О.В. Кушнірецька, О.М. Демидюк // Регіональна економіка. – 2010. – № 3. – С. 63–70.
8. Лабунська С.В. Управління витратами інноваційної діяльності підприємства: методологія та практика : [монографія] / С.В. Лабунська. – Х. : ІНЖЕК, 2014. – 352 с.
9. Михайлова Л.І. Інноваційний менеджмент : [навч. посіб.] / Л.І. Михайлова, О.І. Гуртов, С.Г. Турчіна, І.О. Шарко ; вид. 2-е, доп. – Київ : Центр учбової літератури, 2015. – 234 с.

- 10.Прядко І.В. Сутнісна характеристика організаційно-економічного механізму / І.В. Прядко // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. – 2017. – № 24 (1). – С. 51–54 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.vestnik-ecopot.mgu.od.ua/journal/2017/24-1-2017/24-1-2017.pdf>.
- 11.Турило А.А. Організаційно-економічний механізм управління інноваційним розвитком підприємства / А.А. Турило // Науковий вісник Херсонського державного університету. – 2015. – Вип. 14. – Ч. 1. – С. 93–96.
- 12.Щербина В.С. Особливості правового регулювання інноваційної діяльності / В.С. Щербина [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://radnuk.info/komentar/gky/gky-rozdil6/87-gk-gl34/1613--327-html>.
- 13.Янковська О. І. Особливості інновацій в сільському господарстві / О. І. Янковська // Економіка. Управління. Інновації. – 2010. – № 2 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/eui_2010_2_54.
- 14.Prokopishyna O.V. The accountability of innovation management // Managing economic growth: marketing, management, and innovations. / Illiashenko, S.M., Strielkowski, W. (eds.). 1st edition, Prague Institute for Qualification Enhancement: Prague, ISBN 978-80-906210-0-8, 2016. – 162-171.